

Professoriliitto

Aatos Lahtinen, puheenjohtaja 1993-1994

1990-luku, suuret kaaret

"Tietysti 90-luvun lama vaikutti kaikkeen. Professoriliiton toimintaan se vaikutti erityisen paljon johtuen meidän epäammattiyhdistysmäisestä roolistamme."

"Professoriliitto ei ole toiminut, eikä toimi niin kuin perinteinen ammattiyhdistys. Se ei ole mikään AKT. Professoriliitto perustettiin alun perin kriisitilanteessa yliopistojen etujen ajajaksi. Professorien etujen valvominen tuli kuvaan vasta myöhemmin. Yliopiston puolustaminen on edelleen oleellinen osa toimintaamme. Onhan professorien työ riippuvainen yliopistojen hyvinvoinnista. Tämä kaksoisrooli, sekä professoreiden että "työnantajan" etujen huomioiminen erottaa meidät kaikista muista liitoista, hyvässä ja pahassa. Hyvässä siinä, että emme ole itsekkäästi ahtaajatyylisiä. Mutta pahassa siinä, että meitä Akavassa väheksytään, koska emme ole kunnan ammattiyhdistysliike."

TH: Siellä olivat opettajat ja, jotka ovat sitä kunnan ammattiyhdistysliikettä?

"Arkipäivän realismia AKAVA-talossa on, että me olemme hirveän pieni liitto. Juhlapuheissa AKAVA kyllä kehuu, että professoritkin ovat sen jäseniä. Mutta palkkaneuvotteluissa tämä unohtuu. Silloin vain liiton jäsenmäärällä on merkitystä eli me saamme vain jakojäännökset."

"Yliopistojen seinien sisällä taas kollegat eivät yleensä olleet kiinnostuneita ajamaan professorien palkkaetuja. Oma tutkimustyö oli tärkeämpää kuin oma palkka. Lisäksi Valtionvarainministeriö ei suuremmin ole kunnioittanut professorin työtä. Ongelmana oli saada ministeriö uskomaan, kuinka paljon professorit tosiasiassa tekevät työtä."

TH: Johtuuko huono palkka professoreista itsestään?

"Kyllä se osittain johtuu. Me emme ole kiinnostuneita muusta kuin omasta rakkaasta

tutkimusaiheestamme, emmekä ole mainostaneet työtämme. Lisärasitteena on vielä, että opetusala ei yleensä ole palkkatilastojen kärjessä. Myös liittojen keskinäinen kateus vaikeuttaa. Palkkavaatimusten tehostamien lakkouhalla on sekin problemaattista. Jos professorikunta menisi lakkoon, niin mitä se vaikuttaisi?

Keskeisiä aiheita

Ei uusia opiskelijoita

Professoriliiton ulospäin näkyvimmäksi kannanotoksi nousi Professoriliiton liittokokouksessa, Tukholman risteilyllä huhtikuussa 1994 hyväksyty kannanotto siitä, että uusia opiskelijoita ei otettaisi seuraavana vuonna. Liitto ilmoitti pelkäävänsä, että yliopistojen määrärahojen leikkaus saattaisi estää heidän opiskelunsa.

”Asian juuret juontuvat Tieteentekijä-lehden (nyt. Acatiimi) pääkirjoitukseen 9/1993, jossa esitin tätä mahdollisuutta. Laivaristeilyllä siitä tehtiin spontaani valtuustoehdotus, joka hyväksyttiin äänestyksettä. Sain myös silloisen Korkeakoulualan assistenttien ja tutkijain liiton KATLin (nyk. Tieteentekijöiden liitto) yhtymään kannanottoon.”

Kokonaistyöaika

”Statuteissa professoreille on määritelty vain neljä tuntia luentoja ja vastaanotto. Tämä sai jotkut virkamiehet epäilemään, ettei professori muuta teekään. Niinpä ministeriö alkoi vaatia, että professoreille pitäisi määritellä kokonaistyöaika. Tämä oli meille ideologisesti hyvin vieras käsite. Mikä on professorin työaika ja miten sitä kontrolloitaisiin? Liitto teki laajan tutkimuksen jäsenten kokonaistyöajasta. Tulokseksi tuli noin 50 viikkotuntia. Tilastokeskus tutki myös professorin työaika ja päätyi 48 viikkotuntiin. Tämä on paljon enemmän kuin valtion virkamiehen 37 viikkotuntia.”

”Valtiovallan kanssa sovittiin kokonaistyöajan kokeilusta. Samalla sovittiin myös, että korkeakoulut eivät tee mitään paikallisia virityksiä. Mutta eikös opetusministeriö antanut ymmärtää, että korkeakoulut voivat halutessaan tehdä sellaisia. Niin ne yrittivätkin tehdä. Työaikakokeiluista tuli aikamoinen soppa minun puheenjohtajakauteni loppuun.

Myöhemmin kokeilu vakinaistettiin eli meille tuli 1600 vuosituntin työaika. Sen seuranta on onneksi muodollista. Professori ilmoittaa etukäteen seuraavan vuoden ajankäyttösuunnitelmansa, jota ei jälkikäteen kontrolloida.”

TH: Keskustelu Professoriliitossa. Oliko yksimielisyyttä vai erimielisyyttä?

”Työvaliokunnan kokouksissa oli usein mielenkiintoisia keskusteluja. Tyypillisessä tilanteessa visionäärijäsen esitti uuden huikean idean, jota inhorealistijäsen ryhtyi sitten ampumaan alas. Siitä alkoi vilkas väittely, joka vähitellen johti konsensukseen. Minun aikani ei työvaliokunnassa koskaan tarvinnut äänestää. Sama toistui hallituksessa. Asiasta käytiin uudelleen vilkas keskustelu, jonka tuloksena päädyttiin työvaliokunnan kantaan tai sitten uuteen konsensukseen. Mistään ei aikani tarvinnut äänestää. Liiton valtuuston kokoukset olivat yleensä muodollisia, vain vähän puheenvuoroja, jotka eivät johtaneet muutoksiin.”

Virantäyttö

”Professorin viran täyttö on hidas, monivaiheinen prosessi, joka saattaa helposti kestää kolmekin vuotta. Sitä on yritetty nopeuttaa erilaisilla keinoilla, joista tavallisin on kutsumismenettely. Joskus saattaa syntyä epäily, että kutsumisessa painotetaan enemmän henkilöä kuin suurinta mahdollista pätevyyttä. Viime aikoina ovat määräaikaiset virat yleistyneet. Periaatteessa tämä antaa mahdollisuuden eräänlaiseen koeaikaan. Ongelmana on, että tieteen aikajänne saattaa kyseisellä alalla olla määräaika pitempi. Silloin joudutaan ”publish or perish” dilemmaan, mikä ei ole tieteen edun mukaista.

Apulaisprofessorit

”Vielä 1990-luvun alussa professorilla ja apulaisprofessorilla oli samat pätevyysvaatimukset, mutta apulaisprofessorin palkka oli pienempi. Professoriliiton mielestä samasta vaativuustasosta pitäisi seurata sama palkka. Yritimme saada tämän aikaiseksi, mutta ponnisteluista huolimatta asia ei tuntunut etenevän. Lopulta vuonna 1998 muutettiin apulaisprofessorin virat professorin viroiksi.”

Ylioppilastutkintolautakunta

”Kun tulin Professoriliiton puheenjohtajaksi, olin jo ylioppilastutkintolautakunnan jäsen. Sen puheenjohtaja minusta tuli 1998 ja olin puheenjohtajana yhdeksän vuotta, eläkkeelle jäämiseeni asti. Onnistuin sinä aikana saamaan kaksi merkittävää uudistusta tutkintoon. Ensimmäinen oli sen rakenteen muuttaminen valinnaisemmaksi niin että vain äidinkielen kirjoittaminen oli ehdotonta. Toinen oli reaalikokeen korvaaminen erillisten reaaliaineiden kokeilla.”

”Ylioppilastutkintolautakunta oli hieno koulutuksen näköalapaikka. Ylioppilastutkinnosta on kaikilla mielikuva tai kokemus, mikä sekä helpotti että vaikeutti sen kehittämistä. Ylioppilastutkinnon alkuaikojen merkitys oli säätykierron mahdollistaminen. Silloin 1800-luvulla virkamieskunta oli ruotsinkielistä, mutta ylioppilastutkinto avasi suomenkielisille talonpoikien ja porvarien pojille pääsyn yliopistoon ja sieltä edelleen valtion virkoihin. Tänä päivänä tutkinnon merkitys on siinä, että se mittaa kaikkien abiturienttien tietoja ja taitoja samalla va’alla, koulusta ja perhetaustasta riippumatta. Ylioppilastutkinnon pysyvää arvostusta osoittaa se, että kun opetusministeri Kivistö esitti 1971 sen lakkauttamista, niin vastalauseiden runsaus pakotti hänet perumaan esityksen.”

Haastattelu: Tiina Huokuna

Aatos Lahtinen (s.1942)

Toiminta professoriliitossa

- HY:n osaston puheenjohtaja 1989 - 1991
- liiton hallituksen jäsen 1987 – 1990
- liiton varapuheenjohtaja 1991 – 1992
- liiton puheenjohtaja 1993 – 1994

Akateeminen ura

- Filosofian tohtori 1973
- sovelletun matematiikan va. apulaisprofessori 1972 – 1976
- sovelletun matematiikan apulaisprofessori 1977 – 1998
- sovelletun matematiikan professori 1998 – 2006

Sotakorkeakoulu

- matematiikan pääopettaja 1970 – 1985

Ylioppilastutkintolautakunta

- jäsen 1992 – 1997
- puheenjohtaja 1998 – 2006

Lukuisia kotimaisia luottamustehtäviä

Kansainvälisiä luottamustehtäviä

- European Consortium for Mathematics in Industry (ECMI), valtuuston puheenjohtaja 1991 – 1993
- European Mathematical Council (EMC), jäsen 1986 – 1990
- European Mathematical Society (EMS), perustajajäsen, hallituksen jäsen 1990 – 1998
- Euroscience, perustajajäsen, hallituksen jäsen 1997 – 2000
- European Baccalaureate (EB), tutkintolautakunnan puheenjohtaja 2008

